

Antanas Baranauskas – (Aníkščejský bor)/ Bory kol Aníkščejs¹

(verze 5.3, podzim/zima 2010)

I. část

v. 1-18

Úpatí odkrytá, pařezy v kopcích jen!

Krásu kdo hledal by, ten by byl podveden!

Kampak se poděly krásy ty vábivé?

Kam větru šeptání, pokojné, lenivé

Když listy bílého lesa jen šuměly

Staré když sosny se kývaly, praštěly?

Kam jen se poděl houf ptáků, jenž zapěje,

Jehož hlas poslouchat na duši zahřeje

Kde jen jsou ti vaši tvorové, zvířata?

Kde zvířat nory a brlohy, doupata?

Všechno už zmizelo; zůstalo na poli

Několik borovic zkřivených a holých!..

Slunce tam spaluje prostranství jalové

Větvemi, jehličím, šiškami pokryté,

Když na ně pohlédneš, úzkost tě jímá hned:/Na první pohled jsi úzkostí zachvácen:

Je jako zámek, jenž shořel, tak dřímá teď./Jak hrad, co vyhořel a leží rozvalen.

Jak město zaniklé, po něm jen pustina,

Jak močál rozlehlý, okolo slatina!..

¹ Anykščiai (čti Aníkščejs) je město ležící severně od Vilniusu, hlavního města Litvy. Protože čtení litevských slov může českým čtenářům působit problémy, zvolili jsme jeho fonetický přepis.

v. 19-34

Dříve když jsi vešel v les, to hned v očích svitlo,
Potěšilo na duši, za srdce tě chytlo,
Žes nejednou pomyslel se svým srdcem zjihlým:
Stále v lese, v nebi snad nebo v ráji stojím?!
Kam pohlédneš, krásně je: čisto, zeleň všude!
Les nos čistí, přivoníš, příjemně ti bude!
Co zaslechneš, veselí: šumí to tu, ladí!
Co pocítíš, jenom klid: srdce jímá, hladí!
Měkoulinká mechová lože rozprostřená
Dotykem se zavlní, celá příkrčená.
Ostružiny v chomáčích jako routy pnou se,
Černé, rudé, uzrálé plody z nich houpou se..
Tečky hub na zeleném, bělavém podloží
Barvami les oživí, ve shlucích se množí:
Skrze škvírku tu a tam kuřátek trychtýřky
Stydlivě se zvedají z mechové příkrývky.

v. 35-56

Rozprostřené/-y po lese čirůvek kloboučky,
Vzdouvají se ryzce jak bažinaté loučky,
Zde pod smrky po hloučcích bedly vykukují,
Babky v lese borovém z hroudy vystupují,
Modravé a šedé si holubinky **hová**, -
Každá roste *zvesela/šťastna tak*, co je smutek, neví.
Podél stezky pastýřů šálky klouzků v křoví,

Jak by pravil Mickiewicz, u země si **hová**.

Václavky na pařezech, kozáci tam v olších,

Mezi kmemy rostou si žampióny z roští,

Muchomůrky s puntíky, kravačky mazlavé,

Spousta hub, jsou tu i ty jmény nenazvané.

Zvířata je nejedí, lidé nesbírají

Leda krávy lámou je, když se v les vydají

Nebo samy od sebe, když zeslábnou, shnijí, -

Z jejich hnoje rostliny po okolí tyjí.

Mezi všemi nejvyšší hříbek se tu tyčí,

Jako „plukovníka hub“ písničky ho líčí.

Rozprostřený, tlust'oučký, jako nafoukaný

S nohou pevnou, tvrdou, jak hrnec smaltovaný.

*(Dlouhou dobu bývá tu on sám/)*Roste rychle, dlouho je tu on i příbuzní:

Křemenáči, sucháči, bohatí i nuzní.

v. 57 - 100

V úhorech jak kytice rozrůstá se smrčí;

Koroptvičky dřepí tam, zajíček se krčí.

Keře trávou vousaté lesy ovinují,

Mýtiny, co šikmo jdou, lesy prosvětlují.

Olše stojí v poniví, kozáky obrostlé,

Něžné větve lísky *jsou(/tu)* ořechy porostlé,

Jen se k slunci zvedají. Vrby *po údolí/zas v údolí*

V vlnících se mokřadech stín si rády zvolí/Vlnících se mokřadů do stínu se halí.

Krví kanou kaliny, úkryt najde hravě

Rybíz i u močálů podél řeky Šlavé².

Po kopcích se vlní les, krásný a tak bílý:

Tu břízky jak v modlitbě Šlavé obstoupily,

Listy chví se osiky věčně vylekané;

To je strach té Hadovy dcery vůle slabé³.

U jedlí se jasany, duby zastavily,

Ženu muže-hada jak slzy zaplavily,

Místo pěny mléčné když krvavá ven tekla,

Skrz mateřské zakletí života se zřekla:

Sama jedlí stala se - v strom svou lítost vlila,

Mladičké své děti v šat listů zahalila.

Hrušeň, jabloň, střemcha, či vrba, také jíva;

Na svou sestru žaluje i ztepilá svída⁴.

Řešetláky, lípy či jilmy, nesečtené

Druhy stromů všemožných u nich rozptýlené.

Pouze lidé, co v lese žijí, ti je znají,

Jako kněží dávných dob, léky když hledají,

2 Šlavé je název řeky tekoucí nedaleko Anykščiai.

3 Eglé, hadí královna – jedna z nejznámějších litevských lidových pověstí, jejíž motivy jsou známé i lidové slovesnosti lotyšské či východoslovanské.

Když se Eglé (jejíž jméno se dá přeložit jako Jedlička) jednou koupala v moři, do oblečení jí vlezl had a nedal se vyhnat jinak než slibem manželství. I když ji rodina bránila, musela se provdat za hada Žilvina, který se však ukázal jako krásný mladý muž, jenž vládl svému kouzelnému království na mořském dně. Společně měli čtyři děti - syny Doubka, Jasánka a Břízka a dcerku Osiku – a žili šťastně, dokud se však Jedličce nezastesklo po rodičích. Žilvinas svolil, že je může i s dětmi navštívit, a poradil jí, jak se dostat zpět do království – musí přijít k moři a zavolat „Žilvine, Žilvinku, jestli jsi živ, připluj na pěně mléka, jestli ne – na pěně krve!“

Protože však rodina Jedličku zpátky pustit nechtěla, z vyděšené Osiky vyzvěděla zaříkadlo a dvanáct Jedliččiných bratří se tajně vydalo k moři, zavolali na hada, a jakmile se vynořil, ubili jej kosami. Když se pak Jedlička se svými dětmi chtěla vrátit, objevila se pěna krve. Nešťastná Jedlička zaklela své syny do silných stromů, vylekanou dcerku do věčně se třesoucí osiky, sama se pak stala jedlí.

4 Zde se jedná o příběh dvou sester, které se vypravily sbírat lesní plody. Která první nasbírala plný košík, ta se měla první provdat. Plný košík však měla jako první mladší sestra, a proto ji ta starší zabila a zahrabala pod drn. V tom místě pak vyrostla svída.

Starší sestře se narodil syn, který se stal muzikantem. Jednou se mu zlomil smyčec, tak si ulomil větev svídy. Jenže housle začaly plakat a samy od sebe naříkat a zpívat o tom, jak sestra sestru zabila a vše utajila.

Vyléčí svět celičkový od smrti, neduhů,
Stačí jim jen vzít si list, kořen nebo kůru.
Dívat se na krásný les nás, lid prostý, těší,
Prozřetelnost když tvoří z listů na sta věží.
Každíčkový když pupen tu vypučí rozštěpen,
Jablůňka když zšediví tvarohovým květem,
Když se v létě zelená temnot boru stranou,
K podzimu když listy se červenými stanou,
Když marčupská⁵ úpatí krví svou pokryly,
Na jaro když čekají stromy a pahýly.
A těch sosen, těch sosen nespočítatelných!
Hustých, vzrostlých, ztepilých, jako květovaných/(květů plných),
Jako routy v létě se, v zimě zelenají,
Kmen u kmene jako trest' - tak se kolébají.
Na sto kroků nevidět – tak je ten les hustý!
Popadané stromy tu nejsou, hvozd je čistý;
Žádné uschlé pod nohy větve nepletou se,
Majestátné, vysoké sosny jen houpou se.

v. 101 - 122

Co teprve voňavá pryskyřice sosen,
Závan vůní květů všech větříkem je nesen;
Cítíš jetel z polí, luk, červený i bílý,
Cítíš vůni heřmánku, veškerého býlí,
Cítíš vůni mravenišť, těch hor velkých, černých,

5 Marčiupis je řeka tekoucí nedaleko Anykščiai.

Vždy se vůni nadýcháš, všelikých, rozverných,
Z jehlic, šišek, ze stromů, z listí, vzduchem hnané
Jiné vůně ucítíš, jak větřík zavane,
S brusinkami borem mech proplouvá vždy ladný,
Voní les jak sladký sad, nebeský a vábný.
Jakoby les dýchal sám, jako zvíře dýchá:
Svoje vůně po polích nešetří, jen sypá,
Pole je navracejí... Tak v lese borovém
Cítíš vůni niv a luk – ve zpěvu sborovém.
Promícháno všechno pak větříkem prořídne,
Že žádný nos všechny ty vůně neprohlídne.
Jako by se louka, les, pole domluvily,
Směs z nejdražších parfémů sladkou vyrobily,
Pálí Bohu na počest *tak mile, tak klidně/kadidlo tak vzácné*
Jako housle smějí se, pějí, pláčou tklivě/Vesele i tesklivě znějí tóny jasné.
A ty hlasy všeliké dohromady šumí,
Uchem je nerozlišíš, srdce však rozumí.

v. 123 - 176

Jak les tiše šumí tu, ne jen krásně voní,
Půvabně a vesele, zvučně šumí, zvoní.
Vprostřed noci tiše tak, že slyšíš, jak lístek
Na větvičce vynučen, jak se rozvil kvítek;
Slyšíš, stromů svatá řeč jak šeptá větve,
Jak hvězdičky mrkají, rosa chladí zemi.
Kvůli tomu v srdci i city utichají,

Klidným tichem modlitby duše k nebi vlají.
Za rozbřesku potom jak světlo tu nabíhá,
Rosou plná bylina hlavu svou ohýbá,
Pak se i bor probouzí, utichá vše zase,
V tom začínajícím se posvátném dne čase.
Co tam šustí? - To větrem lístek odhozený,
V hnízdě protahuje se ptáček probuzený.
No a kdopak tam praská? - Vlk, jenž den čenichá,
Rychle z lovu nočního přes keře už spěchá.
Tamhle liška do nory husičku si noří,
Jezevec, když vylezl z díry, ven si běží;
Veseloučká srnka si ráda přes bor tančí;
Na sosnách si vesele veverka skotačí;
Jinde zase kuna či lasička se černá,
Po lese se veselí ta zvěř nepřeborná.
Co tam klepe? - Do kmene seká si tu datlík.
Kdo to mečí? Koza ne. Zato ptáček kozlík.
Kdo tam šeptá? - To syčí na pařezu zmije,
Jinde proudem Svatá⁶ se, řeka, z břehů lije.
Kdo tam mluví? To husy u řeky kejhají;
Tu, hle, čápi v hnízdě svém u lesa klepají;
Tamhle kachny „kač! kač! kač!“ v močál přiletěly;
Nedaleko dudek se zeptal syna, ženy:
„Co, co, co vám přinést mám? Co to povídáte?
Co, co, mouchy, zrnka snad? Žížaly si dáte?“

6 Řeka Šventoji, Svatá, teče kolem města Anykščiai.

Hle, kukačka rozpíná křídla, rozhlíží se:
Kuká, pláče, směje se, prostě veselí se.
Zní a rozeznívá se les: tu žluva „Evo!
Evo!“ volá, zlobí ji. „Běž nám hlídat seno!“
„Rí-u! rí-u!“ u řeky mladý vodouš zvolal,
Hlasů, jak by se s nimi pytel sám roztrhal.
Stehlíci a budnícci - pořád jiné řeči;
Jiné tóny kolem zní - drozdí a sýkorčí,
Sojky, straky i jiní – každý zvláště zpívá:
Směje se, zas naříká, nesmysly mluvívá.
Nade všemi slyšet je slavíka hlas krásný:
Dojímavý, zvučný je, plný a tak jasný:
Zvoní, šumí přes keře, měnívá *se* různě,
Do duše se noří hned – jak litevské písně.
Jeden s druhým libě hlas hezky si tu splývá,
Zdá se, lístek každyčký v lese že si zpívá
Píseň krásnou, hlasy se krajem rozlévají,
Jak chtějí, tak šumí si, vážnosti nedbají.
Ani ucho ty všechny nerozpozná hlasy.
Tolik květů všelikých, nevýslovné krásy,
Na louce se byliny mocně rozekvetly, -
Z dálky barvy že vidíš, co v koberec vpletly.

1858 v Anykščiai

II. část

v. 177-194

Jak se dostávalo nám všem z boru našeho

Nejvyššího blaha i poklidu krásného!

Jako vánek všechen klid vznáší se a plyne,

Travnatými pláněmi ve vlnách se vine

(Stejně tak po litevských duších ten klid proudí/) Do litevské duše se vlna klidu sklóní,

Že Litevec, neví proč, v lese slzy roní.

Pláče, pociťuje však, že srdce nebolí.

Je jen rozechvělé vším – pocity, okolím.

Jako rosou zkropené ožívá mu srdce,

Perly rosy zkrápějí vlhkou tvář tak lehce.

Když vydechneš, hrud' jak les – tak pohupuje se;

Potom ještě v hrudi bor dlouho dýchá, dme se.

Klid se vkradl do duše, jak hlas lesa starý,

Že se snad až ohnula, jak klas dávno zralý.

Odtud slzy berou se, odtud to vzdychání,

Odtud svaté pocity a Bohu zpívání.

Nyní všechno zmizelo... zůstalo na poli

Borovic jen několik křivých a ubohých.

v.195-216

Z vyprahlé pak po kopcích mýtiny vyrůstá

V srdci klidných vzpomínek *tak veliká/veliká* to spousta,

Shnilé se tu pařezy zelenají znovu,

Vítr vlaje větvemi spletenými z stromů,
Jakby holé úhory pokryté šiškami
Vybobtnaly mechem a všech hub hlavičkami;
Jakoby se vůně ze zetlelin zvedaly,
Jako sílou celou když lesy vzduchem vály;
Zpívá, šustí, praská strom, všechno tu hýbe se,
Jako když se rozední ve sklíčeném lese;
Když zem z kropí vyprahlou vzpomínek déšť tklivý,
Bor zašumí znovu, jak před očima živý,
Jak za starých časů, když bor líbezně šuměl,
Spoustu krásných vzpomínek a klid dávat uměl!
Jak ten prostor zarostlý stromy a ztemnělý,
Díval se na okolní jen s pařezy zemi!
Kmeny sáhů *několik/kolika* všude kolem čněly,
Pně staletých stromů, jak dětem starci pěli,
Z nich bylo lze rozpoznat, že tu lesy stály,
Stromy střechu hustou v nich z vrcholků utkaly,
Tam si v houfech medvědi a kanci chodili,
Kdysi zubří dokonce kol mokřadů žili!

v. 217-234

Kam se poděl bor, kde jsou lesy uctívané,
Které jsou už, Bůh ví proč, dávno vysekané.
Vykácel je Jagello⁷, co víru přinesl,

7 V českém prostředí známý jako Vladislav Jagelonský (1348-1434), velkokníže litevský a král polský, zakladatel jagelonské dynastie.

Proti starým modlám když nárok na ni vznesl.
Pak po svazích těchto, kde jenom kmeny tlely,
Sosny vzrostlé staletí několik tu dlely:
Rovné, husté, vysoké, kmeny jich se třely,
Až prý samy vrcholky hlučně zašuměly.
Staří dál vyprávějí po těchto písčinách
Dávných časů dědictví, o krásných dubinách.
Vzrostlé jako rákosí, jak routy zelené,
Kmeny, větve, kořeny a koruny pevné.
V Litvě stromy posvátné nahotu neznaly:
V zelený se změnil list zimní červenavý.
Mechem byly obrostlé, jak starci šedivé,
Jako muži dospělí byly velké, silné,
Jako *naši mladí/naše mládež* tak cudné byly, krásné.
Teď pod kmeny padlými paseka tu hasne.

v. 235 - 252

Od Puntuka⁸ po Šlavé dubů silných hojnost,
Místní je považují za velikou svátost.
Žili v míru, v jednotě se svými modlami,
O nichž dosud svědčí les mnoha památkami.
Ďábel jednou kámen jak chalupu nes', rozbít
V Aníkščeji chtěl jediný kostel, co tam stojí⁹,
Nebo řeku zahradit, ale dřív uhlídal

8 Litevsky Puntukas, podle velikosti druhý největší bludný kámen na Litvě, nachází se 6 km jižně od města Anykščiai.

9 Pověst spojená s bludným kamenem Puntukem, která vysvětluje, jak se ocitl na svém místě.

Duby svaté, kohout však vtom zakykyrýkal.

Kámen z drápů pustil hned a vtlačil do půdy:

Staré sosny padaly, až se chvěly údy.

Potom na něm Litevci oběti pálili,

Že je bozi chránili, živili, šatili.

Přesto i teď, kdy se kol země obdělává,

U Puntuka pařezy hnijí, stará sláva;

Duby dva tam ještě jsou, i když usychají,

Větví málo, vrcholky se však zelenají.

V úctě lidé mají je, koly jim neškodí:

Ti, co trpí neduhy, léčit se k nim chodí.

v. 253 - 272

Lipový háj táhl se dole rovinami,

Ryzí byl, či s jinými stromy promíchaný.

V létě *květů žlutavým mlékem/květem žlutavým, mléčným se bělával/oblékal,*

Voněl přímo jako med, včely k sobě lákal;

Všem byl vždycky příjemný, milý, *pohodlný/ba lahodný,*

Jak Litevec pravý byl ve všem hojný, plodný.

Květy svými roje včel krmil, med vyráběl

Sladký. Všechny nemoci Litevců vyháněl,

Rány kůrou léčil svou, tlumil horkost vředů,

Dával sudům na prkna, na dna ze svých kmenů,

Kvůli naší obuvi z lýka dal na láptě,

By se ani větvička neztratila v blátě:

Vyráběli košíky, ploty si stavěli,

Využili kořeny, větve, kmen - strom celý.
Bývala tu habroví, však se vytrahly
Habry. Zbyly misky jen, co z nich vyrobili.
Bývalo tu stromů prý divných, všelijakých:
Jehličnatých s květy i bez květů listnatých;
Lidé je tu sázeli, jména však neznali,
Ty jim kněží dávných dob kdysi ještě dali.

v. 273 - 290

Takový les táhl se po litevské zemi;
Každý kout se zelenal stínem potemnělý;
Do jednoty (*vrcholky*)/*koruny* spojeny tam byly,
Jako srdce Litevců pro rodnou vlast byly.
Tehdy s stromy Litevci ve svornosti žili,
V útlém věku přátelství s nimi vytvořili.
Ohně v suchých jeskyních Litevec zakládal.
Dveře neměl prkenné - z větví je splítával.
Kmeny žádné Litevci nikdy nekáceli,
Jen ty spadlé, nahnílé občas vyvraceli,
Avšak i les Litevce, jak mohl, miloval,
Pomáhal mu, šuměním svým ho uklidňoval:
Krmil ptáky, ovocem, zvěří zásoboval,
Vždy *jej/ho* od všech nepřátel zdatně ochraňoval;
V těžkých dnech před hrůzami útočiště znával,
V smutných dnech mu obrazy klidu, míru dával,
V dnech veselých všelikých krás veliké množství,

Pro každého vždycky měl dost dobrotivostí.

v. 291 - 308

Přišly těžké dny, lidé hladem umírali,

Z mechu pekli chléb, z kůry polívku mívali.

Avšak ty, co kůrou jen z hladu se živili,

Přepadl mor! – až hrozně jím zmítáni byli.

Litoval les lidí, jak slzy rosu ronil,

Vysoké své vrcholky až v oblaka nořil/hroužil//Vysokými vrcholy až v oblacích kroužil

„Bratři! Hlad je!“ zvolal hned: „Tak se braňte jemu!

A žehnejte ruce, jež stvořila sekeru!“

S slzami ti první les trochu prokáceli,

Jejich děti v sténání tak svou vlast bránily;

Za vzdechů pak vnukové lesy užívali,

Pravnuci už po fůrách do měst vozívali;

Až po čtyřech desítkách povozů prodali,

Radost měli, když za den zlat'áček dostali.

Stromů bylo sdostatek, tolik, že zlevnily.

Tak dlouho je káceli, že už pak nebyly;

A ty drobné peníze, všechny je propili:

Jak židovská rodina – tak zhýralí byli.

v. 309-328

Žádné lesy nenašli již naši otcové,

Jak bratři si slíbili mezi sebou svorně -

Nivy boru odevzdat, po němž tak tesknili,

Svoje řasy slzami často pokropili,
Vždyť kol jsou jen pařezy. Hle, litevská duše,
Věky lesem živená bez něj být nemůže;
Tam, kde lesa již není, jakoby ohluchne,
Slunce ji tak spaluje, že trpí a uschne.
I když se teď Litevec na mýtinách rodí,
Každá píseň o lese hned v něm neklid zplodí.
Milovali dědové les, opěvovali,
Otcové pak všechny ty písně dobře znali.
Z všeho toho smutku pak znovu vysadili:
Nádherný les, denně jej pročistit chodili.
A když se tu vysoký, hustý bor pak vztyčil,
Srdce mladých, duše všech dětí stínem tišil.
Chránili ho každý den, jak na poklad dbali:
Ani proutek nejmenší sobě nelámali.
Měli radost v Aníkščeji, v bor se dívali,
Dříví v cizí lesy si koupit jezdívali.

v. 329 - 336

Přijel jednou kučmistr, by si bor obhlídl,
Příkopy u cesty rýt lesník se nabídl.
Sbírat houby, dobytek pást sám zakazoval;
Avšak lesa bohatství tajně rozhazoval;
Lhal svým pánům; lidem vždy, když *plakali/reptali*, dával
Pěstí do huby, v loužích krvavých je máchal,
Každý rok les měšťanům čistit nařizoval,

Když jej zcela vykácel, papíry zfalšoval.

v. 337 - 342

Kopce holé zbyly tu, pařezy pokryté,

Písní obezpívané, slzami zalité.

V srdci bolest, až se má píseň přerušila,

Na duši se starost jen, tíseň usadila.

Vždyť ta samá síla, co lesy pohltila,

Srdce, duši zmařila a píseň zničila...

1859 v Anykščiai